

בין "כוחו וגבורתו" ובין "עושה מעשה בראשית"
הארות למאמרו של א' רוטס ב"נטועים" א' עמ' 85-98

במאמרו, בבואו להסביר את ההבדל שבין שתי הברכות: "כוחו וגבורתו" ו"עושה מעשה בראשית", מצטט המחבר את דברי הרע"ב - המתבסס על רש"י (בבלי ברכות נ"ט א):

על ההרים... ולא מצי לברוכי עליהו שכוחו וגבורתו... שאינן נראין ברוב העולם, אלא כל אחד ואחד במקומו...

כך מבאר המחבר את דבריהם (עמ' 89):

... כלומר למרות שבהרים ובגבעות וכו' ניכרת גבורת הבורא, הכרה זו היא רק לקבוצה מצומצמת יחסית, הרואה את ההר, ולכן לא ניתן לברך "שכוחו וגבורתו מלא עולם", לעומת זאת, הזיקים הברקים וכו' ניכרים למרחוק, ולכן ניתן לברך עליהם "שכוחו וגבורתו מלא עולם".

לפי עניות דעתי יש להבין אחרת את דברי רש"י והרע"ב: לא מדובר כאן על הבחנה בין תופעות הניכרות למרחק ובין כאלה הניכרות רק לקרובים, ההבחנה היא בין תופעות הנמצאות **במקומן**: הר, גבעה, ים, נהר ומדבר - הם במקומם והאדם מעת לעת **מגיע אליהם**. זאת כוונת המפרש באומרו "שאינן נכרין ברוב העולם" - על אלו לא ניתן לומר "מלא עולם", כי אין הם בכל העולם. הם כאן ולא בשום מקום אחר! כנגדם ישנן תופעות המתרחשות מפעם לפעם בכל מקום בעולם - הן מגיעות אלינו למקומנו, ואלו הן: זיקין, זועות, ברקים, רעמים ורוחות. אלו אכן ממחישים שכוחו וגבורתו נמצאים **בכל מקום**, היינו: "מלא עולם". אלו גם אלו הם מעשי בראשית ולכן עליהם אפשר לברך את **שתי** הברכות. כך מובנים היטב דבריו של רבא שם - מדוע על הזיקין וכו' מברך שתיים:

התם מברך תרתי: ברוך שכוחו מלא עולם ועושה מעשה בראשית, והכא - מעשה בראשית איכא, שכוחו מלא עולם ליכא.

המחבר, בהסתמכו על דברי הרב קוק, ועל הבחנה בירושלמי בין רוח ובין זעף, מציע הסבר אחר המאפיין את "כוחו וגבורתו" כתופעות מעוררות התרגשות שיש בה יראה ואימה מתוך העוצמה הדינמית שלהן, החורגת לכאורה מסדרי הטבע. זאת בניגוד

הוצאת תבונות

מכללת הרצוג

לתופעות עליהן מברכים ברכת "מעשה בראשית", המבטאת התרגשות מתוך התפעלות והתרשמות מהאיתנות והגדלות שלהן, אך אין בהן אימה של התפרצות לא טבעית.

בדיון על תדירות הברכות, מביא המחבר את גישת הרמב"ם אשר מרחיב את התנאי של ראייה לפרקים (אחת לשלושים יום) לכלל התופעות שמברכים עליהם "עושה מעשה בראשית".

בהמשך דבריו מביא המחבר את דברי המאירי המחלק באופן ברור בין שתי קבוצות הברכות גם לעניין העיתוי: "עושה... בראשית" - לפרקים; "כוחו וגבורתו" - אם יש הפסק מברך על כל פעם ופעם. המחבר מצרף הסבר להבחנה זו. נציין שהסבר כזה מביא גם ה"משנה ברורה" באו"ח סי' רי"ח סק"ג:

דשאני התם שמברך ארעמים וזיקים **חדשים**... משא"כ הכא שלא נתחדש שום דבר מזמן שברך ע"כ לא חשיב לברוכי אא"כ עבר זמן מרובה כל' יום.

לסיום נסכם את ההסברים הניתנים להבחנה שבין "מעשה בראשית" ובין "כוחו מלא עולם":

השיטה	מעשה בראשית	מלא עולם	מאפיין	נפקא מינא
ר' קוק	תופעות טבע מרשימות	תופעות חריגות מהטבע קשור ל"כוח וגבורה"	התפעלות האדם	רוח נחת יברך : מעשה בראשית - ירושלמי
משנב"ר	תופעות נמצאות וקיימות	תופעות המתרחשות ונעלמות	דרך היווצרותן	על כוכב "שביט" - יברך "מעשה בראשית"
רש"י	תופעות קבע, נמצאות במקום מוגדר בארץ	תופעות ארעי אפשריות בכל מקום ומקום	המיקום בארץ	על הר געש פעיל - יברך "מעשה בראשית"